Yeni Medya ve Çocuğa Karşı Şiddet

Politika Belgesi

ULUSLARARASI ÇOCUK MERKEZİ

Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık Ağı

Hazırlayanlar
İrem Kor
Mustafa Uygur

2018
Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı
Uluslararası Çocuk Merkezi,
Bilkent Üniversitesi, Merkez Kampüs, Kütüphane Binası, 06800
Bilkent / Ankara
Tel: +90 312 290 23 66 - Faks: +90 312 266 46 78
e-mail: bilgi@cocugasiddetionluyoruz.net

Bu yayın, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından UNICEF'in teknik desteği ile uygulanan "Batı Balkanlar ve Türkiye'de Çocukların Şiddetten Korunması ve Engelli Çocukların Sosyal İçerilmesinin Desteklenmesi" projesi kapsamında üretilmiştir.

Bu yayının içeriği yazarın sorumluluğundadır ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği ve/veya Proje ortaklarının görüşlerini yansıtmak için alınamaz.

KISALTMALAR

BİT: Bilgi ve İletişim Teknolojileri

BM ÇHS: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

ÇKŞÖOA: Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık Ağı

IP: Internet Protokol

TCK: Türk Ceza Kanunu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

URL: Uniform Resource Locator-Birörnek Kaynak Konumlayıcı

İÇİNDEKİLER

Giriş 1

Arka Plan 2

Türkiye'de İnternet ve Yeni Medya 3

Ulusal, Uluslararası Düzenlemeler ve Türkiye'deki Uygulamalar..... 7

Çocuklar İle İlgili Zararlı, Şiddet İçeren ve Uygunsuz İçeriklerin

Belirlenmesi ve Kaldırılması: 8

İhbar ve Bildirim Kanalları: 10

Farkındalık ve Eğitim Çalışmaları:.....11

Yeni Medyada Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesi İçin Neler Yapılabilir? 12

Kaynakça 15

GİRİŞ

Bu politika belgesi, internet ve telekomünikasyon teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte "Yeni Medya" ortamında çocukların maruz kaldığı risk ve şiddet türlerini tanımlayabilmek ve önleyebilmek adına Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı'nın (ÇKŞÖOA) çalışmalarında kullanılacak stratejileri belirlemek, ilgili paydaş ve yararlanıcıları bilgilendirmek için hazırlanmış bir çalışma belgesidir.

Söz konusu belge aracılığıyla; Youtube, Facebook, Wikipedia, Reddit, Twitter, Twitch ve Instagram gibi yeni medya araçlarında kişiler tarafından yayınlanan içeriklerin çocuğa karşı şiddet unsurları içerdiğinde ya da çocukları şiddete yönlendiren içeriklerin kullanılması durumunda, bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerine yol gösterici olabilecek bilgi ve stratejilerin üretilmesi hedeflenmektedir.

Belgenin hazırlanmasında kullanılan yöntem ile ilgili olarak, 12.01.2018 ve 26.02.2018 tarihlerinde sivil toplum kuruluşları ve konuyla ilgili uzmanların katılım sağladığı iki toplantı gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda içinde bulunulan sorun ortak bir şekilde tanımlanmış, ağın öz değerlendirmesi ile atılacak olan adımlar yine ortak bir şekilde belirlenmiş ve gelecekteki çalışma bilgilerinin ortak bir biçimde üretilmesi için adımlar atılmıştır. Toplantılar sonucunda bu alandaki uzmanların yeni medya ortamında şiddeti önlemeye yönelik sundukları çözüm önerileri alınmıştır.

ARKA PLAN

İçeriklerin toplumun sınırlı bir kesimi tarafından hazırlandığı, kullanıcıların sadece pasif tüketici olduğu ve etkileşimin oldukça kısıtlı olduğu geleneksel medyanın yerini Yeni Medya almaya başlamıştır. Yeni Medya, internet ve telekomünikasyon teknolojilerinin olağanüstü bir hız ile gelişmesi ve maliyetlerin düşmesi ile dijital ortamlarda ortaya çıkan, kullanıcıların sadece tüketici olmadığı, aksine aktif olarak içerik ürettiği, zaman ve mekândan bağımsız olarak birbirleri ile etkileşime girdiği platformlar olarak tanımlanabilir. Öyle ki, dünyada en çok ziyaret edilen web siteleri ve uygulamaları arasında olan Youtube, Facebook, Wikipedia, Reddit, Twitter, Twitch ve Instagram gibi platformlar kendi başlarına hemen hemen hiç içerik üretmemekte, kullanıcıların ürettikleri içeriklerin dijital olarak yayınlanması ve kullanıcıların birbirleri ile etkileşime girmeleri için ortam sunmaktadırlar. Dünya nüfusunun %50'sinin internet kullandığını, %37'sinin aktif olarak bir sosyal medya platformuna üye olduğunu ve bu sayıların her geçen sene arttığını göz önüne aldığımızda[1] içerik üretiminin sınırsız olarak büyüdüğü gözlemlenmektedir. Örneğin, Youtube'da, her gün 1 milyar saat süresinde video izlenmektedir.[2]

Ancak, kullanıcı ve içerik sayısının bu denli artması bünyesinde bazı riskleri de barındırmaktadır ve hazırlanan içeriklerin taşıdığı risklere maruz kalan kişilerden en korunmasız olanı çocuklardır. UNICEF, "Dünya Çocuklarının Durumu 2017, Dijital Bir Dünyada Çocuklar[3]" raporunda çocukların dijital ortamlarda karşılaşabileceği riskleri üç başlık altında toplamıştır:

- **İçerikle ilgili riskler:** Çocuğun hoş olmayan ve uygunsuz içeriklerle karşılaştığı durumlardır. Bu kapsamda cinsel, pornografik ve şiddet içeren görüntüler; reklamcılığın kimi biçimleri, ırkçı, ayrımcı ya da nefret söylemi içeren materyaller; kendi kendine zarar verme, intihar ya da anoreksiya gibi sağlıksız ya da tehlikeli davranışları öneren web sayfaları ve platformları sayılabilmekle birlikte Derin İnternet[4](Deep Web) buna örnek olarak verilebilir.

- **Temas riskleri:** Çocuğun risk içeren iletişime katılım gösterdiği durumlardır. Bu kapsamda, uygunsuz temas ya da çocuğu cinsel amaçlara yönlendirecek,

1 We Are Social, ''Digital in 2017 Global Worldview'', 24 January 2017, (www.wearesocial.com/special-reports/digital-in-2017-global-overview)
2 Mail Online, '' YouTube unveils $35 a month TV service as it reveals viewers watch a BILLION hours of video a day'' 28 February 2017 (www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-4268634/YouTube-reveals-users-watch-BILLION-hours-video-day.html)
3 UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu 2017, Dijital Bir Dünyadaki Çocuklar, Aralık 2017 (www.unicef.org/SOWC2017)
4 Derin İnternet World Wide Web'in şifre korumalı veya dinamik sayfalar ve şifreli ağlar dahil olmak üzere standart arama motorları tarafından keşfedilemeyen kısmı.

onları sağlıksız ya da tehlikeli davranışlar içine girmeye ikna etmeye çalışan bir yetişkinle temas gibi" çevrimiçi aktiviteler yer alabilmektedir.

- **Davranışla ilgili riskler:** Çocuğun riskli içerikle karşılaşmasına ya da temasına katkıda bulanacak şekilde davrandığı durumlardır. Başka çocuklara ilişkin nefret içerikli materyal oluşturması, ırkçılık provokasyonu yapması ya da kendi ürettikleri dâhil olmak üzere cinsel görüntü koyması veya yayması bu kapsamdaki davranışlardır.

Hiçbir çocuk yeni medyanın taşıdığı bu riskler karşısında tam olarak güvende değildir. Üretilen içeriklerin hepsinin yayınlanmadan önce kontrol edilememesi, riskli içerikleri üreten ve yayan kişilerin tespit edilebilmesinin zor olması ve canlı etkileşimlere anlık müdahale edilememesi çocukları risklere daha açık hale getirmektedir. Ayrıca, hâlihazırda dezavantajlı olan çocuklar; diğer çocuklara kıyasla daha büyük risklerle karşı karşıya kalabilmektedir[5].

TÜRKİYE'DE İNTERNET VE YENİ MEDYA

UNICEF'in yayınlamış olduğu Dijital Bir Dünyada Çocuklar Raporu'na göre 15–24 yaş grubundaki gençler internete en çok bağlanan gruptur. Dünya genelinde toplam nüfusun yüzde 48'i internete bağlanırken gençlerin yüzde 71'i çevrimiçidir. Tahmini hesaplamalara göre 18 yaşından küçük çocuklar ve ergenler; tüm dünyadaki internet kullanıcılarının üçte birini oluşturmaktadır.[6] 2017'de Dijital: Global bir Genel Bakış raporuna göre, Türkiye nüfusunun %60'ı (yaklaşık 48 milyon kişi) internet kullanmaktadır. İnternet kullanıcı sayısı bir önceki yıla göre %4 artış göstermekle birlikte, sosyal medya kullanıcıları yaklaşık 3 saatini sosyal medya ortamlarında geçirmektedir.[7] İnternet kullanıcılarının %55'i her gün, %24'ü her hafta, %12'si her ay video izlemektedir.[8]

Türkiye'de ise, 2013 yılı Nisan ayında gerçekleştirilen Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması kapsamında çocukların internet ve bilgisayar kullanma alışkanlıkları ile ilgili istatistiksel verilere ulaşılmıştır. Bu araştırmada 6-15 yaş grubu genel olmak üzere, farklılıkları daha iyi gözlemleyebilmek için 06-10 ve 11-15 yaş grubu ayrımında bilgisayar, İnternet ve cep telefonu kullanımı, kullanım sıklığı ve kullanım amaçları yanında medya ile ilişkileri de irdelenmiştir.

5 UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu 2017, Dijital Bir Dünyadaki Çocuklar, Aralık 2017 (www.unicef.org/SOWC2017)
6 UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu 2017, Dijital Bir Dünyadaki Çocuklar, Aralık 2017 (www.unicef.org/SOWC2017)
7 We Are Social ve Hootsuite, 2017'de Dijital: Global bir Genel Bakış, 2017. (www.wearesocial.com/special-reports/digital-in-2017-global-overview)
8 We Are Social ve Hootsuite, 2017'de Dijital: Batı Asya, 2017

Araştırmada ortaya çıkan verileri göre;

• 06-15 yaş grubundaki çocukların bilgisayar, İnternet ve cep telefonu kullanım oranları sırasıyla %60,5, %50,8 ve %24,3'tür. Bu oranlar 06-10 yaş grubundaki çocuklarda sırasıyla %48,2, %36,9 ve %11, 11-15 yaş grubundaki çocuklarda ise sırasıyla %73,1, %65,1 ve %37,9'dur.

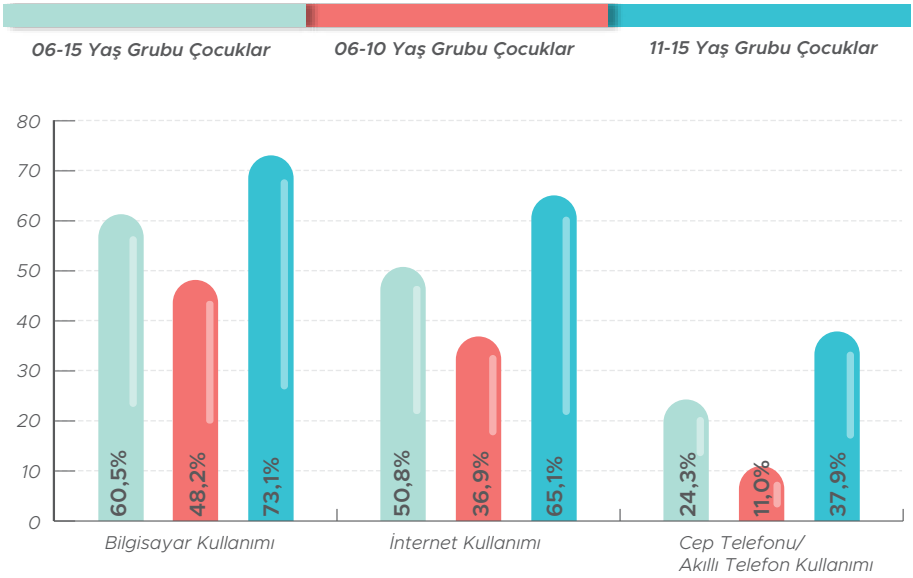

Bu çocukların %24,4'ü kendi kullanımına ait bilgisayara sahip iken, %13,1'i cep telefonuna ve %2,9'u oyun konsoluna sahiptir.

• 06-15 yaş grubundaki bilgisayar kullanan çocukların bilgisayar kullanmaya başlama yaşı ortalama 8 iken, 06-10 yaş grubunda ortalama başlama yaşı 6, 11-15 yaş grubunda ise 10'dur. İnternet kullanımına bakıldığında ise 06-15 yaş grubundaki İnternet kullanan çocukların İnternet kullanmaya başlama yaşı ortalama 9 olduğu görülmektedir. İnternet kullanan çocukların ortalama İnternet kullanmaya başlama yaşı 06-10 yaş grubunda 6, 11-15 yaş grubunda ise 10'dur.

Aşağıdaki Yaş Grubundaki Çocukların	Bilgisayar Kullanmaya Başlama Yaşı	İnternet Kullanmaya Başlama Yaşı
06-15 Yaş	8 Yaş	9 Yaş
06-10 Yaş	6 Yaş	6 Yaş
11-15 Yaş	10 Yaş	10 Yaş

• Haftalık ortalama İnternet kullanım süreleri dikkate alındığında, 06-15 yaş grubundaki İnternet kullanan çocukların %38,2'si İnterneti iki saate kadar, %47,4'ü üç ile on saat arasında, %11,8'i on bir ile yirmi dört saat arasında %2,6'sı ise yirmi dört saatin üzerinde kullanmaktadır[9].

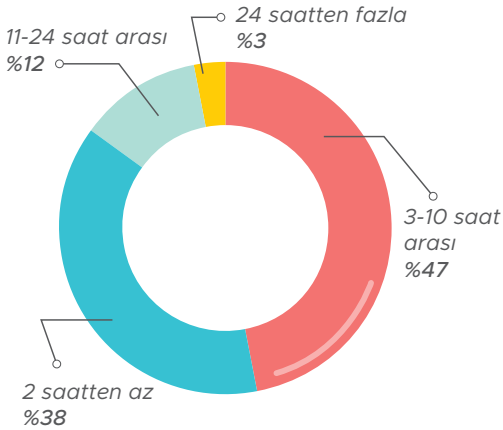

Çocukların İnternet Kullanım Süreleri

İçinde bulunduğumuz ve hızla değişip gelişen bu çağa baktığımızda son yıllarda internet kullanım yaşının daha da düştüğü ve internet kullanım oranın arttığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bunun yanında Türkiye'de 2015 yılında 9-16 yaşları arasında 12 farklı bölgeden 784 çocuğun katıldığı ve 2010 yılında 1018 çocuğun katıldığı çalışmanın verilerinin karşılaştırıldığı bir araştırmanın[10] sonuçlarına göre,

İnternette cinsellik barındıran içerik ile karşılaştığını söyleyen çocukların oranı %51,7'den %81,3'e çıkmış,

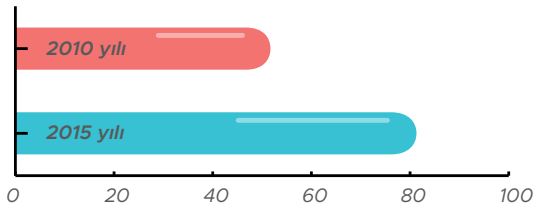

9 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Haber Bülteni, 06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya, 2013 (www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866)
10 Aslan, A. (2016). The Changes in Safer Internet Use of Children in Turkey between the years of 2010-2015 and Impacts of Related Implementations. Unpublished doctoral dissertation. Atatürk University Institute of Educational Sciences, Erzurum (www.eukidsonline.metu.edu.tr/file/EUKO_Turkey2015_SummaryReport.pdf)

Kendisine cinsellik barındıran mesajların gönderildiğini belirten çocukların oranı ise %11,5'ten %30,7'ye çıkmış,

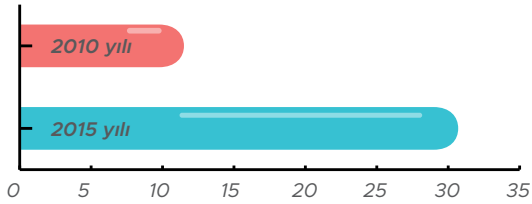

Tanımadığı kişiler ile iletişim kuran çocukların oranı %15,9'dan %37,6'ya çıkmış,

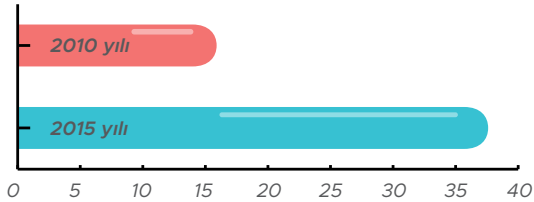

İnternette yeni arkadaşlar aradığını söyleyen çocukların oranı %23,9'dan %49,7'ye çıkmıştır.

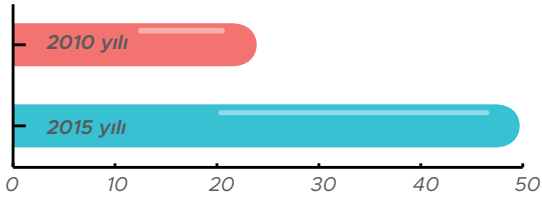

Tüm bunlara karşın, internet hesaplarının gizlilik ayarlarını değiştirebilen çocukların sayısı da %30'dan %71,7'ye yükselmiştir.

Bu veriler bize, çocukların ortamındaki risklerle karşı karşıya kalabileceğini göstermektedir. Bir başka deyişle yeni medyaya erişimin ve içerik üretiminin sürekli olarak arttığı ve buna bağlı olarak çocuğa yönelik şiddet öğelerinin de artış gösterdiği değerlendirildiğinde, çocuğa karşı şiddet ile mücadele alanında mevcut hukuki düzenlemelerin yanı sıra ailelerin ve çocukların güçlendirilmesine yönelik çeşitli politika ve stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

ULUSAL, ULUSLARARASI DÜZENLEMELER VE TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMALAR

Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi ve Lanzarote Sözleşmesi'nin[11] tarafıdır. BM ÇHS ve İhtiyari Protokolleri[12] çerçevesinde çocukların dijital hakları üzerine 2014 yılında gerçekleşen toplantıda BM Çocuk Hakları Komitesi, çocukların bu alanda şiddetten korunmaları üzerine devletlere aşağıdaki tavsiyelerde bulunmuştur[13]. Söz konusu tavsiyeler Türkiye'deki uygulama ve yasal düzenlemelerin iyileştirilmesi için çerçeve oluşturabilecek niteliktedir.

Devletler dijital medya ve bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile çocukların güvenliklerini tehdit eden risklerden korunmalarını bütüncül stratejiler ile sağlamalıdır. Bu risklerin arasında çevrimiçi taciz, cinsel sömürü, cinsel içerikli ve şiddet barındıran içeriklere erişim, çocukların kendileri tarafından üretilen cinsellik barındıran içerikler ve çocukların cinsellik amaçlı aktiviteler için hazırlanması (grooming). Komite özellikle de aşağıdaki tavsiyeleri, çocuğa karşı şiddet ile mücadelede yapılması gerekenler olarak sıralamıştır:

- Dijital medya ve bilgi iletişim teknolojileri tarafından oluşan risk ve zararları önlemek üzere, Çocukların, şiddet mağdurlarının, ilgili STK'ların ve diğer endüstrilerin katılımı ile programlar oluşturulmalı, var olan programlar güçlendirilmelidir.

- Dijital medya BİT (Bilgi ve İletişim Teknolojileri) kullanımında, karşılaştıkları riskler ile baş edebilmeleri ve nasıl yardım alacakları ile ilgili çocuklara yaşlarına uygun bilgi sağlanması gerekmektedir.

- Devletlerin BİT endüstrisi ile koordineli çalışarak çocukların şiddet içeren ve uygunsuz içeriklerden korunmasını sağlayacak önlemleri alması gerekmektedir.

- Çocukların bu alanda karşılaştıkları riskleri önlemek ve bu riskler karşısında gerekli çalışmaların yapılması için çocuklar özelinde farkındalık ve eğitim programlarının uygulanması gerekmektedir. Bu programların oluşumunda çocuk katılımı sağlanmalı ve çocuk dostu bilgilendirici materyaller oluşturulmalıdır.

11 Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi
12 BM ÇHS İhtiyari Protokolleri şunlardır: Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol; Çocuk Satışı, Çocuk Fuhuşu, Çocuk Pornografisi İhtiyari Protokolü; Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyari Protokol
13 Birleşmiş Çocuk Hakları Komitesi, Dijital Medya ve Çocuk Hakları Konulu Tartışma Toplantısı Raporu, 12 Eylül 2014. (www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2014/DGD_report.pdf)

• Polis ve yargı mensupları ile çocuklarla çalışan profesyonellerin teknik becerilerinin güçlendirilmesi için uygun ve sürekli eğitimlerin yapılması gerekmektedir.

• Çocuklar için erişilebilir, güvenli, gizi, farklı yaş gruplarına uygun, çocuk dostu ve etkin ihbar kanallarının işletilmesi gerekmektedir.

• Çocukların kendi ürettikleri cinsellik barındıran içerikleri ilgili makamlara bildirilebilmeleri için güvenli, çocuk dostu ve gizli iletişim noktalarının oluşturulması gerekmektedir.

• Çocuklarla ilgili önyargılı ve zararlı materyallerin ortadan kaldırılması için hızlı ve etkin prosedürlerin oluşturulması gerekmektedir.

• Sözleşme ve İhtiyari Protokolleri kapsamındaki suçlardan sorumlu olanların tespit, soruşturma, kovuşturma ve cezalandırılmasının yanı sıra mağdurların tespit edilmesini sağlayan sistem güçlendirilmelidir.

• Çocuk koruma sistemindeki tüm aktörler ve birimler arasındaki koordinasyon güçlendirilerek vaka yönlendirilmesi ve çocuk mağdurlara etkin desteğin verilmesi sağlanmalıdır.

• İlgili yasal çerçevenin etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için uluslararası ve bölgesel koordinasyon ve iş birliği teşvik edilmeli ve kolaylaştırılmalıdır.

ÇOCUKLAR İLE İLGİLİ ZARARLI, ŞİDDET İÇEREN VE UYGUNSUZ İÇERİKLERİN BELİRLENMESİ VE KALDIRILMASI:

Türkiye'de, çocukların internet ortamında karşılaşabilecekleri risklerle mücadele ve bu risklerin bertaraf edilmesi konusunda çocuklara özel ve ayrıca belirlenmiş bir kanun bulunmamaktadır. Ancak, 5651 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" ile genel bir düzenleme öngörülmektedir. Bu kapsamda, ticari amaçla toplu kullanım sağlayıcılar; ailenin ve çocukların korunması, suçun önlenmesi ve suçluların tespiti kapsamında usul ve esasları yönetmelikte belirlenen tedbirleri almakla yükümlüdür.[14]

Türk Ceza Kanunu'nda ise suç kapsamına giren ve yeterli şüphe bulunan

14 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. Madde 7 (3)

durumlarda intihara yönlendirme, çocukların cinsel istismarı, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, sağlık için tehlikeli madde temini, müstehcenlik, fuhuş ve kumar oynanması için yer ve imkân sağlama durumlarında erişimin engellenmesi kararı verilebilmektedir.[15] Erişimin engellenmesi kararı, uygunsuz içerik tespit edilen yeni medya platformunun tamamı veya IP (Internet Protokol) adresinden erişimin engellenmesi ya da içeriğe (URL-Uniform Resource Locator) erişimin engellenmesi şeklinde verilebilmektedir.[16] Erişimin engellenmesi kararı, soruşturma evresinde hâkim, kovuşturma evresinde ise mahkeme tarafından verilmektedir. Soruşturma evresinde, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı tarafından da erişimin engellenmesine karar verilebilmektedir. İçeriği yukarıda belirtilen suçları oluşturan yayınların içerik veya yer sağlayıcısının yurt dışında bulunması halinde engelleme Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Başkanı tarafından re 'sen yapılabilmektedir.[17]

Çocuğun cinsel istismarına ilişkin konular da Türk Ceza Kanunu'nun 103/1. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde ile ilgili olarak caydırıcı tedbirlerinin uygulanması büyük önem taşımakla birlikte hükmün açıklanmasının geri bırakılması uygulamasının bir pratiğe dönüşmemesi gerekmektedir. Alanda çalışan STK'ların görüşlerine göre yaptırımlar yeterli olmayabilmekte ve cezasızlığa yol açma riski taşımaktadır.[18]

Çocuklarla ilgili zararlı, şiddet içeren ve uygunsuz içeriklerin belirlenmesi ve kaldırılması konusunda çocukların ifade ve bilgiye erişim haklarının zarar görmemesine önem göstermek gerekmektedir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocukların zararlı etkilerden korunma ve uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksinime sahip olduğunu belirtmekle beraber, çocuğun ifade ve bilgiye erişim özgürlüğünü koruma altına almıştır. Sözleşmenin 13. maddesi "Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir." hükmünü getirmektedir. 17. madde ise doğrudan kitle iletişim araçları ile ilgilidir. Bu madde, "Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar" şeklinde düzenlenmiştir. Dolayısı ile devletlerin, çocukların bilgi ve içeriğe erişimini teşvik etmek ve gerektiğinde korumak gibi ikili bir sorumluluğu vardır.

15 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. Madde 8 (1)
16 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. Madde 2 (1)
17 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. Madde 8 (2) ve (4)
18 Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık Ağı, 26 Şubat 2018 tarihli Yeni Medya ve Çocuğa Karşı Şiddet Toplantısı

Ancak bu ikili sorumluluk bağlamında çocukların bilgiye ve içeriğe erişimini ile erişim engellenmesi kararı arasında denge kurulmaz ise erişimin engellenmesi amacını aşabilmekle beraber bütüncül bir sansür uygulamasına dönüşme riski bulunmaktadır. Bir başka deyişle "Yeni medyayı, hakkında nasıl konuşacağımızı henüz kestiremediğimiz medya olarak tanımlayabiliriz" ve benzeri söylemlerde olduğu gibi medyada çocuğa karşı risk oluşturan içeriklere karşı hangi önlemleri alacağımızı kestiremediğimiz, risklerin her geçen gün farklılaştığı ve arttığı bir dönemden bahsetmek mümkündür. Bu noktada, çocuk alanında çalışan kurum ve kuruluşların, STK'ların ve bireylerin, çocukların uluslararası anlaşmalardan doğan haklarını korumaları ve yeni medya ile gelişen risklere karşı strateji geliştirmeleri gerekmektedir.

Çocuklar için zararlı içeriklerin belirlenmesi konusunda, yukarıda anıldığı üzere, TCK'da suç olarak tanımlanan maddeler, dijital ortam için de geçerlidir. Ancak ulusal mevzuatta dijital ortam ve BİT aracılığı ile gerçekleşen suçlar özelinde maddelerin tanımlanması ihtiyacı bulunmaktadır:

- Lanzarote Sözleşmesi'nin "Çocuklara cinsel amaçlarla belirli faaliyetlere katılmalarının teklif edilmesi" (grooming) başlıklı 23. maddesinin Türkiye mevzuatına tam anlamı ile yansımasından bahsetmek mümkün değildir. Fiziksel bir temas olmasa dahi kişinin cinsel istismar ve sömürü suçların, ulusal mevzuatta da bu şekilde tanımlanması gerekmektedir.

- Mevzuatta çocuk pornografisi için ayrıca bir suç ve ceza düzenlemesi bulunmamaktadır. Ancak, TCK'da Genel Ahlaka Karşı Suçlar bölümü altında yer alan 226. madde müstehcenlik suçu ile ilgilidir. Lanzarote Sözleşmesi'nin 20. ve 21. maddelerine ve Avrupa Konseyi Siber-Suçlar Sözleşmesi'nin 9. maddesi ile karşılaştırıldığında, "bilgi ve iletişim teknolojileri yoluyla bilerek çocuk pornografisine erişim" sağlamanın açıkça bir suç olarak tanımlanmadığı görülmektedir. Mevzuatta basın yayın yolu ile müstehcen içeriklerin yayınlanması ve yayınlanmasına aracılık edilmesine değinilmiş ancak bilgi ve iletişim teknolojileri yoluna değinilmemiştir.

İHBAR VE BİLDİRİM KANALLARI:

İnternetteki içeriklerin ulusal makamlara şikâyet edilmesi için kullanılabilecek araçların başında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından işletilen www.ihbarweb.org.tr adresi bulunmaktadır. Bu adreste 5651 sayılı Kanu'nun 8.inci maddesinde yer alan suçlar[19] üzerinden bildirim yapılabilmektedir.

Çocukların da bu kanalları kullanabilmeleri, ihbar ve bildirim araçlarının yukarıda anılan özelliklere sahip ve çocuk dostu olması gerekmektedir. Söz

19 İntihara Yönlendirme, Çocukların Cinsel İstismarı, Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanılmasını Kolaylaştırma, Sağlık için Tehlikeli Madde Temini, Müstehcenlik, Fuhuş, Kumar Oynanması için Yer ve İmkân Sağlama, Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar

konusu suç tiplerinin tanımları kanunda anılan şekli ile verilmiştir. Ancak bu tanımların, suçun ortaya çıkış şekilleri üzerinden, daha basit ve anlaşılır şekilde verilmesi gerekmektedir. Örneğin sadece "müstehcenlik" tanımı ya da" ya da çocukların cinsel istismarı" ile ihbar yapılabileceğinin belirtilmesi, cinsellik içeren görsellerin paylaşılması ya da bu görsel ve içeriklerin çocuklardan talep edilmesi gibi durumların cinsel istismar olarak ihbar edilmesini zorlaştırma riski bulundurmaktadır. Bunun yanında yine çocukların, suçu bildirmeden öte, kendi ürettikleri içerikleri bildirebilecekleri ve destek alabilecekleri interaktif kanallara ihtiyaç bulunmaktadır.

FARKINDALIK VE EĞİTİM ÇALIŞMALARI:

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu bünyesinde kurulmuş olan **www.guvenliweb.org.tr** sayfasında siber zorbalık tanımı, bu şiddet türünün kendini gösterme şekilleri ve siber zorbalıktan korunmanın ipuçları ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Site aynı zamanda Facebook, Twitter ve Youtube üzerinden siber zorbalık şikâyet sitelerinin adreslerini sağlamaktadır.

Çocuklar özelinde ise **www.guvenlicocuk.org.tr** internet sitesi bulunmaktadır. Sitede yer alan, çocuklara yönelik olarak hazırlanmış bilgilendirici materyaller ile şu konular ele alınmakta ve ipuçları verilmektedir:

- Sosyal medyada veri güvenliği
- Kişisel güvenlik, internetteki riskler
- Arama motorlarının ve benzeri bilgi arama araçlarının etkin kullanımı
- Bilgisayar güvenliği
- İnternet bağımlılığı
- Zorbalık

Zorbalık ve siber zorbalık giderek daha fazla çocuğu olumsuz etkileyen bir şiddet türüdür Çocuklarda depresyon, yalnızlık duygusu, endişe, aşağılanma duygusu, hayal kırıklığı ve öfkeye neden olan bu şiddet türü, çocuk gelişimi sağlığı ve eğitimini olumsuz etkilemektedir. Akıllı telefonlara ve BİT'e erişimin armasıyla, siber zorbalık giderek artan bir endişe kaynağı haline gelmektedir.[20] Bu bağlamda **www.guvenlicocuk.org.tr** internet sitesi de dahil olmak üzere alanda yapılan çalışmalar önem taşımaktadır. Bunların arasında Millî Eğitim Bakanlığı'nın farkındalık çalışmaları ve eğitici eğitimleri[21] bulunmaktadır.

20 BM Genel Sekreterliği Çocuğa Karşı Şiddet Özel Temsilciliği, Çocukları zorbalık ve siber zorbalıklardan korumak için arka plan çalışması, 9-10 Mayıs 2016. (www.violenceagainstchildren.un.org/sites/violenceagainstchildren.un.org/files/expert_consultations/bullying_and_cyberbullying/background_paper_expert_consultation_9-10_may.pdf)
21 T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Siber Zorbalık Eğitici Eğitimi, 02.07.2018. (www.istanbul.meb.gov.tr/www/siber-zorbalik-egitici-egitimi/icerik/1839)

Farklı görseller ve materyaller ile ele alınan bu konular aracılığı ile, çocukların kendi kişisel verilerini, fotoğraflarını kullanırken dikkat etmeleri, tanımadıkları kişiler ile iletişim kurduklarında karşılaşabilecekleri riskler, veri güvenliği için kullanılabilecek internet ayarları gibi konularda çocuklara ipuçları sağlanmaktadır. Bu internet sitesinin, toplumun farklı paydaşları tarafından yaygınlaştırılması, okullarda ilgili dersler aracılığı ile tanıtılması, farkındalık çalışmalarının daha da gelişmesini sağlayacaktır.

Okullarda eğitim programları ile ilgili olarak, Ortaokul 5 ve 6. Sınıflar için verilen Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı'nda[22] şu konulara değinildiği görülmektedir:

- Siber zorbalık ve bu konuda alınabilecek önlemler,
- Bilişim suçları ve bu konuda alınabilecek önlemler,
- Gizlilik ve güvenlik: bilgi koruma yöntemleri, bilgi paylaşımı sürecinde olası riskler, güvenlik yazılımları.

Bu okul derslerinin etkinliğinin ve yeterliliğinin ölçümlenmesi önem taşımaktadır.

YENİ MEDYADA ÇOCUĞA KARŞI ŞİDDETİN ÖNLENMESİ İÇİN NELER YAPILABİLİR?

Yeni medyada çocuğa karşı şiddetin önlenmesi için farklı alanlarda çalışmaların yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar yukarıda anılan hukuki düzenlemeleri içerebileceği gibi aşağıdaki başlıkları da içermelidir. Aşağıda anılan tavsiyeler, sivil toplum kuruluşları ile yapılan görüşmeler sonucunda öncelik alanları olarak belirlenmiştir.

Başta çocuklar ve aileler olmak üzere toplumda yeni medya okur yazarlığının güçlendirilmesi

- Yeni medya kullanımında ortaya çıkan riskler ile daha iyi başa çıkabilmek ve söz konusu araçların olumlu ve etkin bir şekilde kullanımını sağlamak için, hem ailelerin hem de çocukların medya okuryazarlığı konusunda güçlendirilmesi gerekmektedir.

- Yeni medyada içeriği üreten ve dolaşıma sokan bireyin sahip olduğu genel etik ve ahlaki duyarlılıkları ile birlikte çocuğa karşı şiddete ilişkin hak temelli bilgi ve hassasiyetinin geliştirilmesi önem kazanmaktadır. Bu konuda Ortaklık Ağı ile birlikte alanda çalışan STK'ların, çeşitli yeni medya platformlarında yayınlanmak üzere eğitici/bilgilendirici videolar ve belgeleri hazırlaması önem teşkil etmektedir. Bu araçların Yeni Medya platformlarında içerik üreten ve başta takipçi sayısı yüksek olan kullanıcılar olmak üzere

mümkün olduğunca bütün içerik üreticilere iletilmesi, iş birliklerinin kurulması sağlanmalıdır.

Hak temelli, çocuk dostu ihbar, bildirim ve erişimin engellenmesi prosedürlerinin oluşturulması ve etkin kullanımının sağlanması

· Yeni medya platformlarının (Twitter, Instagram, Facebook, Youtube, Periscope, Snapchat) içeriklerin hızlı bir şekilde değerlendirilerek kaldırılması önem taşımaktadır. Örneğin, Periscope uygulamasının şikâyet seçenekleri arasına "çocuk güvenliği" seçeneğinin bulunması[23] ve bu seçenek yoluyla gelen şikâyetlere daha hızlı müdahale edilmesi örnek bir uygulama olarak gösterilebilmektedir. Bu şikâyet seçeneğinin olmadığı web siteleri ve uygulamalara ise ulaşılıp gerekli adımların atılması sağlanmalıdır.

· Üretilen zararlı içeriklerin kaldırılması konusunda ailelerin, çocukların ve rehber öğretmenler gibi çocuklarla birlikte çalışan profesyonellerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

· İçeriklerinin kaldırılması konusunda çalışan kurumların hak temelli bakış açısına sahip olması da birçok temel sorununun daha net görülmesine ve ortadan kaldırılmasına yardımcı olacaktır. Bunun sağlanabilmesi için çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından ilgili çalışanlara yönelik eğitimler verilmelidir. Bu aşamada içeriğin kaldırılması talebi için belirtilen kriterleri ve değerlendirme ölçütleri STK'lar ile birlikte oluşturulmalıdır.

· Yeni medya platformlarının yerinde ve etkili bir şekilde kullanımı için bilgilendirici içerik üreten **www.commonsensemedia.org** gibi internet sitelerinin oluşturulması ve oluşturulan bu sitelerin hem ebeveynlerin hem de çocukların kolayca erişebileceği bilgileri içermesi önem taşımaktadır.

Yeni Medya'da olumlu uygulamaların teşvik edilmesi

· Riskli içerik üreten kullanıcıların ön plana çıkarılması yerine kaliteli içerik üreten Yeni Medya kullanıcılarının desteklenmesi ve ödüllendirilmesi pozitif sonuçların ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bu kapsamda ''Çocuk Dostu Medya'' ilkeleri geliştirilebilir ve bilinçlendirme kampanyaları yapılabilir. Ayrıca çocukların bu platformda geçireceği zamanların daha verimli bir şekilde değerlendirilmesi konusunda ebeveynlerin de bilgilendirilmesi gerekmektedir. Onların boş zamanlarının değerlendirilmesi, enerjilerini harcayabilecekleri faaliyetlerin çeşitliliği için çocuklara rehberlik etmeleri,

23 Periscope Destek Merkezi, ''Güvenlik Çabalarımızda Güncelleme'' 22 Kasım 2017 (www.medium.com/@periscopehelpblog/an-update-on-our-safety-efforts-e6bf2762bb50)

yasaklamak yerine onların gelişimlerine uygun olmayan faaliyetlerin sınırlandırılması tercih edilmelidir.[24]

Zararlı içeriklere erişimde uyarı ve kontrollerin yapılması

• Videoların içeriğine dair kullanabilecek uyarı işaretleri olmalıdır. Bu işaretlerin televizyonlarda olduğu gibi içeriklerden hemen önce devreye girmesi, içeriğin izleyene bildirilmesi çok etkili olamasa da gerekli olan önlemlerden biridir.

• Bazı yeni medya platformlarına giriş için istenen yaş bilgisinde beyan esas alındığı için 18 yaşından küçük her bireyin yaşına dair iletmiş olduğu bilgiler de doğruyu yansıtmayabilmektedir. Bu konuda nasıl ve ne ölçüde müdahale edilmesi gerektiği konusunda çalışmaların yapılması gerekmektedir.

• Yeni medya platformlarında kullanılan algoritmalar arama yaptığımız veya eriştiğimiz verilerle ilgili olarak benzer veri ve içerikleri sunmakta, bazen de ilgi alanımız dışındaki içeriklere yönlendirmektedir. Bu algoritmaların çocukların ulaşması sakıncalı olan içeriklere karşı iyi yapılandırılmış olması gerekmektedir. Ayrıca arama motorlarının listelemediği web sitelerine ve platformlara erişimin kısıtlanması gerekmektedir. **Bu çalışmalar ve önlemler çocukların bilgiye erişimi ve özel hayatın gizliliği hakkı ile çelişmemelidir.**

24 Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek İçin Ortaklık Ağı, 26 Şubat 2018 tarihli Yeni Medya ve Çocuğa Karşı Şiddet Toplantısı

KAYNAKÇA

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. Madde 7 (3)

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. Madde 8 (1)

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. Madde 2 (1)

5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. Madde 8 (2) ve (4)

Aslan, A. (2016). The Changes in Safer Internet Use of Children in Turkey between the years of 2010-2015 and Impacts of Related Implementations. Unpublished doctoral dissertation. Atatürk University Institute of Educational Sciences, Erzurum

Birleşmiş Çocuk Hakları Komitesi, Dijital Medya ve Çocuk Hakları Konulu Tartışma Toplantısı Raporu, 12 Eylül 2014.

BM Genel Sekterterliği Çocuğa Karşı Şiddet Özel Temsilciliği, Çocukları zorbalık ve siber zorbalıklardan korumak için arka plan çalışması, 9-10 Mayıs 2016.

Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi

Milli Eğitim Bakanlığı, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5 ve 6. Sınıflar, Ankara 2018

Periscope Destek Merkezi, ''Güvenlik Çabalarımızda Güncelleme'' 22 Kasım 2017

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Siber Zorbalık Eğitici Eğitimi, 02.07.2018.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Haber Bülteni, 06-15 Yaş Grubu Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanımı ve Medya, 2013

UNICEF, Dünya Çocuklarının Durumu 2017, Dijital Bir Dünyadaki Çocuklar, Aralık 2017

We Are Social ve Hootsuite, 2017'de Dijital: Batı Asya, 2017

We Are Social, ''Digital in 2017 Global Worldview'', 24 January 2017,

NOTLAR